

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.1

*Т. М. Ярчук,
аспірантка, Київський національний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ*

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТАРІЇ ЇХ ОЦІНКИ

*Т. М. Yarchuk,
Postgraduate, Kyiv national university of economics named after Vadym Getman, Kyiv*

FOREIGN TRADE INTEREST AND METHODOLOGICAL APPROACH TO THEIR EVALUATION

Стаття присвячена дослідженню зовнішньоторговельних інтересів, що набувають дедалі важливішого значення за умов посилення глобалізаційних тенденцій. Визначено пріоритетність і актуальність економічних інтересів у сфері зовнішньої торгівлі, їх фактори та детермінанти. Запропоновано методичний інструментарій оцінки зовнішньоторговельних інтересів, що сприяє побудові комплексного механізму реалізації зовнішньоторговельних інтересів країн на світових ринках і включає низку заходів, що передбачають комплексний та системний підхід відносно етапів визначення пріоритетів, ієрархічних рівнів, факторонаділеності, методичної оцінки та сценаріїв реалізації зовнішньоторговельних інтересів.

The article is based on the investigation of foreign trade interests that are of crucial importance in strong globalization environment. It describes the priority of the economic interests in foreign trade as well as their factors and determinants. The methodical assessment tools of foreign interests, contributing to creation of comprehensive mechanism for implementing the trade interests of the global markets is presented and includes a number of measures to provide a comprehensive and systematic approach in relation to the stages of prioritization, hierarchical levels, factor complex, methodical assessment and implementation scenarios of foreign interests.

Ключові слова: зовнішньоторговельні інтереси, методичні інструментарії оцінки інтересів, міжнародна торгівля, зовнішньоторговельна політика.

Keywords: foreign trade interests, methodological tools of interest evaluation, international trade, policy of international trade.

Постановка проблеми. Найвагомим елементом і вихідним пунктом дослідження успішності функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності є розуміння сутності їх зовнішньоторговельних інтересів, а також напрямів їх реалізації. Концепція зовнішньоторговельних інтересів є визначальною у здійсненні зовнішньоторговельної політики усіх держав світу, тому питання зовнішньоторговельних інтересів та методичного інструментарію їх оцінки набуває дедалі актуальнішого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання реалізації національних інтересів рівних суб'єктів господарювання за умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності стало об'єктом пильної уваги таких зарубіжних та вітчизняних науковців як: Т. Алексеева, А. Беттлер, Ч. Бірд, Я. Бхагваті, Дж. Вільє, Р. Гропп, А. Діксит, Л. Ебрілл, Д. Еванс, Г. Зінгер, Д. Кеннан, В.Клінтон, Г. Моргентгау, Т. Норман, М. Портер, Р. Пребіш, Д. Розенау, Дж.Сміт, К. Фонтаньє-Скронский, О. Барановський, А.Базаєв, Т. Вахненко, О. Воронянський, В.Горбулін, А.Грищенко, О. Дзьобань, Я. Жаліло, М. Єрмошенко, В. Ковальський, О. Манчинський, Т. Мельник, В. Мунтіян, А. Олефір, Ю. Римаренко, О. Струк, О.Трощацова. Разом з тим, попри вагомий доробок зазначених та інших вчених у теорії і методології дослідження зовнішньоторговельних інтересів потребує подальшого поглибленого вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття сутності зовнішньоторговельних інтересів та методичного інструментарію їх оцінки. Для виконання поставленого завдання використано методи систематизації, узагальнення, порівняння тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найвагомим елементом і вихідним пунктом дослідження успішності функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності є розуміння сутності їх зовнішньоторговельних інтересів, а також напрямів їх реалізації. Ефективність здійснення міжнародної діяльності будь-якої держави світу визначається низкою різноманітних факторів, що включають рівень соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку, географічне положення країни, її національно-історичні традиції, забезпечення суверенітету і безпеки, економічний і ресурсний потенціал.

У умовах глобалізації економіки роль зовнішньоторговельних інтересів набуває дедалі більшого значення. Саме тому, попри величезну кількість класифікацій інтересів, з точки зору здійснення ефективної діяльності та присутності на міжнародних ринках, безперечно, зовнішньоекономічні інтереси являються одними із найпріоритетніших.

Оскільки зовнішня торгівля є однією з найбільш розвинутих форм здійснення міжнародного співробітництва, то національні економічні інтереси у сфері зовнішньої торгівлі набувають дедалі важливого значення, адже світова торгівля розвивається значно вищими темпами, ніж збільшується світовий ВВП (рис.1).

Рис. 1. Динаміка зростання світового ВВП і товарного експорту

Джерело: узагальнено автором на основі [5].

Зовнішньоторговельні інтереси можна охарактеризувати як синтез інтересів різних інституціональних одиниць (виробників, експортерів, споживачів, імпортерів, урядових та бізнесових структур), спрямованих на використання конкурентних переваг країни на теренах міжнародного співробітництва і досягнення стратегічної мети – забезпечення високих стандартів життя населення» [3].

Можна виділити наступні фактори зовнішньоторговельних інтересів, що мають вирішальне значення в процесі їх формування:

- економічні фактори, що пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку країни, регіону, підприємства, галузі, конкретного ринку товарів або послуг;
- політичні, що характеризують суть і вплив політики на суб'єктів економічних інтересів;
- геополітичні – у просторово-географічному плані інтереси будь-якої держави не обмежуються лише кордонами, адже процеси, які розгортаються в різних регіонах ближнього і далекого зарубіжжя, можуть безпосередньо впливати на безпеку нації;
- правові, основані на законодавчих нормах та правовідносинах, що регулюють і характеризують легітимність середовища реалізації економічних інтересів;
- культурні, що визначають вплив системи моральних і культурно-духовних цінностей, норм і традицій тієї чи іншої нації, спільноти, особистості;
- природно-кліматичні, які виділяють особливості природного та географічного середовища;
- соціально-психологічні, що віддзеркалюють систему взаємовідносин і стосунків і характеризують емоційний настрій суб'єктів господарювання;
- демографічні – нехтування демографічним фактором у зовнішньоторговельній політиці держави веде до значних збитків у матеріальному, інтелектуальному і суспільному житті народу та значних прорахунків у державній політиці;
- екологічні – фактори, дія яких тією чи іншою мірою визначає зміни, що відбуваються в екосистемах.

Оскільки зовнішньоторговельні інтереси держав досить часто переплітаються з інтересами безпеки, загальними базовими цінностями (територіальною цілісністю, політичним виживанням, забезпеченням невід'ємних прав людини), фактори, що визначають ці інтереси також знаходяться в постійному зв'язку. Оскільки процес формування економічних інтересів є безперервним, здійснення й успішна реалізація цих інтересів залежить від спільних зусиль політиків, державних управлінців та пересічних громадян.

Аналіз представлених у науковій літературі визначень понять «зовнішня торгівля» і «національний економічний інтерес» дозволяє зробити висновок про доцільність використання системного підходу, заснованого на синтезі і взаємодоповнюваності наукових методів, який дасть нам можливість максимально повно розкрити поняття «зовнішньоторговельні інтереси» і визначити в вузькому розумінні його як вигоду, яка досягається суб'єктами міжнародної торгівлі в процесі здійснення зовнішньоторговельних операцій і включає фактори екзогенного та ендогенного характеру, детермінанти, які визначають поняття «зовнішньоторговельний інтерес»:

- наявність суб'єкту (хто має інтерес) та об'єкту (на що спрямований інтерес);
- обумовленість зовнішньоторговельними відносинами і їх суперечностями;
- існування певного напрямку взаємодії в сфері зовнішньоторговельних відносин;
- визначеність в часі;
- присутність певного ступеня реалізації зазначених інтересів.

Необхідною і першочерговою передумовою ефективною реалізації зовнішньоторговельних інтересів є їх всебічна та детальна оцінка, яка має ґрунтуватись на сукупності цілей економічного розвитку країни або іншого суб'єкта господарювання, врахуванні поточного стану економічної сфери і переліку та змісту виявлених загроз щодо неї та на системі визначених якісних і кількісних критеріїв стану зовнішньоекономічної сфери, що відповідатиме вимогам сучасної ринкової економіки.

В сучасній зовнішньоекономічній практиці представлено низку підходів до дослідження реалізації економічних інтересів у сфері зовнішньої торгівлі. Так, дослідницька група О. Власюка застосовує спеціальний аналіз ієрархії експертних оцінок стратегічних напрямів та заходів щодо реалізації економічної політики [1]. В. Саламатов пропонує власну методологію оцінки стану реалізації зовнішньоторговельних інтересів [2]. Важливою умовою ефективного аналізу інтересів є чітка послідовність та об'єктивність етапів оцінки зовнішньоторговельних інтересів (табл. 1). Комплексна система дослідження зовнішньоторговельних інтересів передбачає наступні етапи: визначення зовнішньоторговельних інтересів, опис набору сценаріїв реалізації інтересів, моніторинг та експертна оцінка існуючого рівня реалізації зовнішньоторговельних інтересів, оцінка актуальності і пріоритетності реалізації зовнішньоторговельних інтересів, прогноз реалізації зовнішньоторговельних інтересів.

Таблиця 1. Етапи та параметри дослідження зовнішньоторговельних інтересів

№	Етап	Параметри оцінки
1	Визначення зовнішньоторговельних інтересів	Суб'єкти і об'єкти реалізації інтересу
2	Опис набору сценаріїв реалізації інтересів	Вплив факторів на процес реалізації зовнішньоторговельних інтересів
3	Моніторинг та експертна оцінка існуючого рівня реалізації зовнішньоторговельних інтересів	Моделювання різних варіантів сценаріїв розвитку. Здійснення моніторингу бізнес-середовища і зацікавлених осіб шляхом проведення репрезентативних опитувань та інших емпіричних
4	Оцінка актуальності і пріоритетності реалізації зовнішньоторговельних інтересів	Характеристика переваг, що використовуються при прийнятті рішень
5	Прогноз реалізації зовнішньоторговельних інтересів	Вивчення закономірностей розвитку зовнішньоторговельних явищ і процесів

6	Вибір сценарію реалізації зовнішньоторговельних інтересів	Виділення найбільш несприятливого, найбільш сприятливого, найбільш вірогідного сценарію реалізації зовнішньоторговельних інтересів
7	Забезпечення реалізації зовнішньоторговельних інтересів	Кількісні та якісні методи реалізації інтересів, часовий фактор (довгострокові, короткострокові, середньострокові інтереси)
8	Факт реалізації зовнішньоторговельного інтересу	Констатація факту реалізації зовнішньоторговельного інтересу або визначення ступеня його реалізації

Джерело: узагальнено та доповнено автором на основі [2].

Одним із найпоширеніших елементів оцінювання зовнішньоторговельних інтересів є вивчення і аналіз показників розвитку міжнародної торгівлі, її основних суб'єктів. Ці показники допомагають оцінити рівень розвитку міжнародної торгівлі, їх багатofакторний аналіз сприяє ефективному дослідженню зовнішньоторговельної діяльності. Найпоширеніша класифікація показників розвитку міжнародної торгівлі розділяє наступні групи показників міжнародної торгівлі: 1) обсягові (абсолютні); 2) результуючі; 3) структурні; 4) інтенсивності; 5) ефективності; 6) динаміки; 7) зіставлення [4].

Розглянемо більш детально граничні показники, які використовуються в процесі здійснення оцінки національних зовнішньоторговельних інтересів. Визначення таких критеріїв зовнішньоторговельної сфери, за яких її безпека підтримується на належному рівні, має важливе методологічне і практичне значення (табл. 2).

Таблиця 2. Критерії оцінки зовнішньоторговельних інтересів

№	Опис зовнішньоторговельних інтересів	Критерії оцінки
1	збалансована структура зовнішньої торгівлі	коефіцієнт відкритості економіки (динаміка зростання), експортна квота (динаміка зростання)
2	позитивне сальдо зовнішньоекономічної діяльності	коефіцієнт покриття експорту імпортом (>0) коефіцієнт імпортової залежності (<=15%)
3	ефективна товарна структура експорту	зростання експорту наукоємних, високотехнологічних товарів та послуг (динаміка зростання високотехнологічних товарів в структурі експорту)
4	інвестиції в галузь	динаміка зростання кількості інвестицій в експорторієнтовані галузі

Джерело: узагальнено та доповнено автором на основі [2, 4].

При здійсненні дослідження рівня розвитку та збалансованості міжнародної торгівлі використовують низку показників, розрахунки яких ґрунтуються на співвідношенні обсягів експортно-імпорتنих операцій з ВВП, зокрема, коефіцієнт відкритості економіки та експортна квота. Характеристикою відкритості економіки слугує відношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП. Експортна квота включає відношення обсягу експорту товарів і послуг до ВВП, або частину експортованої продукції у загальному обсязі виробництва і залежить від здатності країни конкурувати на світовому ринку та від потреби країни в імпорті. Розраховується як по групах країн, так і по окремих країнах.

Відношення експорту до імпорту розглядається як міра збалансованості міжнародної торгівлі і називається коефіцієнтом покриття експорту імпортом. При активному сальдо торговельного балансу значення коефіцієнта більше одиниці, при пасивному – навпаки. Відношення імпорту до ВВП характеризує ступінь імпортової залежності економіки країни. Масштаб імпорту вважається безпечним, якщо показник імпортової залежності менше або дорівнює 15% [4].

На основі зазначених цільових показників і порівняння їх з фактичними показниками, можна прийти до висновку необхідності розвитку тих чи інших напрямів зовнішньоторговельної діяльності та здійснити ефективну оцінку ступеня реалізації зовнішньоторговельних інтересів. Очевидно, що перелік показників не є вичерпним, зазначені економічні параметри не є універсальними, в реальному житті жодній країні світу не вдається досягнути ідеального виконання всіх показників, але саме в цьому і є їх основне завдання – слугувати орієнтиром успішної реалізації інтересів ключових суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [4].

Висновки з даного дослідження. Таким чином, підсумовуючи сказане, слід відмітити, що до найбільш поширеніших зовнішньоторговельних інтересів нині можна віднести: забезпечення збалансованої структури зовнішньої торгівлі, що передбачає як задоволення потреб внутрішнього ринку і захист вітчизняних товаровиробників з використанням прийнятих у міжнародній практиці засобів, так і розвиток експортного потенціалу; досягнення і підтримання позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу; забезпечення реалізації конкурентних переваг країни у міжнародному поділі праці; формування ефективної структури зовнішньої торгівлі; захист внутрішнього ринку від зовнішніх шоків та загроз; підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках як основи забезпечення національної економічної безпеки та забезпечення реалізації конкурентних переваг у міжнародному поділі праці.

Методичний інструментарій оцінки зовнішньоторговельних інтересів включає низку заходів, що передбачають комплексний та системний підхід відносно етапів визначення пріоритетів, ієрархічних рівнів, факторонаділеності, методичної оцінки та сценаріїв реалізації зовнішньоторговельних інтересів. Алгоритм оцінювання інтересів включає наступні заходи: визначення змісту зовнішньоторговельних інтересів, розгляд сценаріїв їх реалізації, експертну оцінку, оцінку актуальності, прогноз ефективності реалізації інтересів, формування шляхів реалізації інтересів, аналіз граничних показників ефективності реалізації інтересів та формування сценарію реалізації інтересів і може реалізуватися виключно в умовах здійснення ефективної, прозорої та обґрунтованої зовнішньоторговельної політики держави.

Література.

1. Власюк О.С. Аналітична оцінка стратегічних напрямків та заходів щодо реалізації програм стабілізації економіки України: Монографія. – К.: НІСД, 1995. – 82 с.
2. Саламатов В.О. Методологія узагальненої оцінки стану реалізації національних інтересів країни./ Саламатов В.О// Державне управління: теорія та практика № 2007/1 (5) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej5/txts/07svonik.htm>
3. Трохачьова О.В. Національні економічні інтереси та їх реалізація у зовнішньоторговельній сфері/ Трохачьова О.В.// Матеріали міжнародної інтернет-конференції Формування та розвиток економіки в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://viem.edu.ua/konf2/art.php?id=1012>.
4. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля / Циганкова Т.М, Петрашко Л. П., Кальченко Т. В.// Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 488 с.
5. Country and industry forecasting: IHS Globak insight. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.ih.com/products/global-insight/index.aspx>

References.

6. Vlasjuk, O. (1995), "Analitychna otsinka strategichnyh napryamkiv ta zahodiv shchodo realizacii program stabilizacii ekonomky Ukrainy" [Analytical valuation of strategic directions and ways of the stabilization of the economy of Ukraine], Monografia, Kyiv, Ukraine.
7. Salamatov, V. (2007), "Metodologija uzagalanoi ocinky stany realizacii natsionalnyh interesiv" [Methodology of general valuation of the stage of realization of the national interest of the country]. Derzhavne upravlinnya: teoriya i praktyka, No.5.
8. Trjohachova, O. (2008), "Natsionalni ekonomichni interesy ta ih realizatsiya u zovnishnjotorgivelnij sferi" [National economic interests and their realization in foreign

trade activity]. Formuvannya ta rozvytok ekonomiky v suchasnyh umovah

9. Tsygankova, T. Petrashko, L. and Kalchenko, T. (2001), "Mizhnarodna torgivlya" [International trade], KNEU, Kyiv, Ukraine

10. Country and industry forecasting: IHS Globak insight, available at: <http://www.ihs.com/products/global-insight/index.aspx>

Стаття надійшла до редакції 04.11.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"